



บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction

พระมหาสมปอน สุจิตโต (ศรีประเสริฐ)

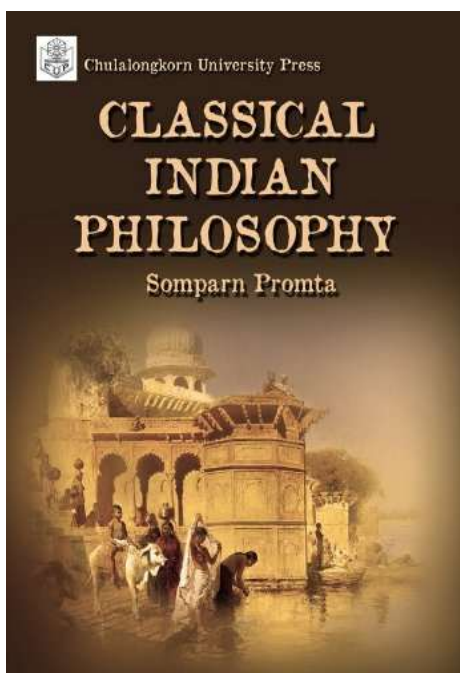
Phramaha Sompone Sucitto (Sipaseuth)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6701101015@mcu.ac.th

Received August 4, 2025; Accepted: December 30, 2025



ชื่อหนังสือ: Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction

ผู้แต่ง: Somparn Promta

ปีที่พิมพ์: 2011

พิมพ์โดย: Chulalongkorn University Press

บทนำ

หนังสือเรื่อง Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction เขียนโดย สมภาร พรหมตา (Somparn Promta) เป็นหนังสือที่พูดถึงแนวคิดหลักของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักเช่น พราหมณ์ พุทธ และเชน ผู้เขียนเป็นศาสตราจารย์ทางด้านปรัชญา อดีตอาจารย์ประจำภาควิชา ปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์พุทธปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือเล่มนี้ เขียนเป็นภาษาอังกฤษ มีจำนวน 292 หน้า พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2554 หนังสือเล่มนี้เริ่มต้นด้วยบทกวีที่วาดด้วยเรื่องพระพรหมของ

ราล์ฟ วอลโด เอเมอร์สัน (Ralph Waldo Emerson) สิ่งที่เราควรรู้และบทนำ หนังสือได้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เริ่มจากบทที่ 1-7 ว่าด้วยปัญหาในปรัชญาอินเดีย ส่วนตอนที่ 2 เริ่มจากบทที่ 8-15 เนื้อหาว่าด้วยภาพรวมของปรัชญาอินเดียเป็นการวิเคราะห์แนวคิดของฮินดู พุทธ และเชน

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

บทนำของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการชี้แจงว่าเขียนขึ้นเพื่อต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดหลักที่เป็นพื้นฐานของปรัชญาอินเดีย เพราะเท่าที่ผู้เขียนในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนวิชาปรัชญาคนหนึ่งเห็นว่า มีช่องว่างบางอย่างที่ทำให้นักเรียนปรัชญาไม่ถือว่าแนวคิดของนักคิดคนสำคัญในอินเดียเป็นปรัชญา ทั้ง ๆ ที่แนวคิดของนักคิดเหล่านี้มีประโยชน์ต่อชาวโลกไม่น้อยไปกว่าแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก ผลที่เกิดขึ้นคือทำให้นักเรียนปรัชญาไม่ค่อยซาบซึ้งและยากต่อการทำความเข้าใจปรัชญาอินเดีย ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ในตะวันตก เมื่อนักปรัชญาต้องการเสนอแนวคิดของตนเองเกี่ยวกับความจริงของโลกและชีวิต พวกเขาไม่ได้มุ่งเสนอแนวคิดเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้นในแง่คุณธรรมจริยธรรม แต่เป็นการเสนอแนวคิดเพื่อให้รู้ความจริงของสิ่งต่าง ๆ คล้ายกับนักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาสิ่งต่าง ๆ เพื่อรู้ความจริงของสิ่งนั้น เมื่อรู้แล้วก็จบเพียงเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะถือว่าความรู้หรือความจริงเป็นสิ่งที่มิจดหมายในตนเอง ซึ่งแตกต่างจากนักคิดในอินเดียที่ถือว่า ความรู้เป็นเครื่องมือนำชีวิตไปสู่สภาวะบางอย่างที่เรียกว่า สันติสุข ปรัชญาอินเดียเป็นระบบปรัชญาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งมีทัศนะว่าโลกและจักรวาลคือส่วนผสมระหว่างแนวคิดที่ประกอบด้วยเหตุผล และประสบการณ์อันลึกลับ ความรู้และคุณค่าทางสุนทรียะต้องมีควบคู่กันไป ปรัชญา และวิถีชีวิตคือสิ่งเดียวกัน การศึกษาปรัชญาอินเดียจึงไม่ใช่เพียงการเล่นเกมทางความคิดเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

สำหรับเนื้อหาทั้ง 15 บท สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ ในบทที่ 1 ผู้เขียนให้ชื่อบทว่า Man and Animal ซึ่งมีประเด็นหลักคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไร โดยผู้เขียนได้นำแนวคิดของปรัชญากลุ่มต่าง ๆ มาวิเคราะห์ กล่าวคือนักคิดกลุ่มชาลส์ ดาร์วิน ฮินดู พุทธ และเชน มองว่าสิ่งมีชีวิตทั้งคนและสัตว์ต่างก็มีจริยธรรมเป็นของตนเอง เพียงแต่ว่าจริยธรรมของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดอาจจะมีระดับที่แตกต่างกัน การที่เราปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรมเช่น การฆ่า การทรมานหรือการทดลองทางการแพทย์ถือว่าผิดจริยธรรม ส่วนศาสนาคริสต์ถือว่าจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เท่านั้นที่มีได้ เพราะเมื่อพระเจ้าสร้างโลกพระองค์ทรงใส่วิญญาณให้เฉพาะมนุษย์ การที่เราปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรมไม่ถือว่าผิดจริยธรรม นักคิดบางกลุ่มเห็นด้วยกับแนวคิดของศาสนาคริสต์ นักคิดกลุ่มนี้มีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตน 3 ข้อคือ (1) สัตว์ไม่มีความตระหนักรู้ในตนเองและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ (2) สัตว์ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม และ (3) มนุษย์ไม่มีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนที่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพราะสัตว์ไม่ใช่มนุษย์ ผู้เขียนนำเหตุผลทั้งสามนี้เองมาวิเคราะห์โต้แย้ง โดยการชี้ให้เห็นว่าเหตุผลของนักคิดกลุ่มนี้มีจุดอ่อนตรงไหนบ้าง และผู้เขียนมีข้อโต้แย้งอย่างไร

ในบทที่ 2 ผู้เขียนได้วิเคราะห์คุณค่าของชีวิตในทัศนะของปรัชญาอินเดีย นักคิดอินเดียมองว่าชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การกระทำอะไรก็ตามที่ทำให้ชีวิตได้รับการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่เป็นอุดมคติไม่ว่ามากหรือน้อย การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาอินเดียจึงให้ความสำคัญแก่จริยศาสตร์มากกว่าเรื่องอื่น ในจริยศาสตร์มีคำถามพื้นฐาน 2 อย่างคือ อะไรคืออุดมคติของชีวิต และ



อะไรคือเกณฑ์ตัดสินการกระทำของมนุษย์ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าแต่ละสำนักปรัชญาในอินเดียมีทัศนะเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้อย่างไร

ในบทที่ 3 ผู้เขียนพูดถึงปัญหาจริยธรรมที่เรียกว่า ความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรมหรือความขัดแย้งทางจริยธรรม โดยแบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 อย่างคือ (1) ความขัดแย้งทางกายภาพเป็นความขัดแย้งที่แก้ไขได้ไม่ยากถ้าเทียบกับความขัดแย้งประเภทที่สอง และ (2) ความขัดแย้งทางจริยธรรมเป็นความขัดแย้งที่ไม่ว่าจะเลือกทางไหนก็ยังรู้สึกว่ามีบางอย่างที่ไม่เป็นธรรม ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างเรื่องการนำเลือดบิดามารักษาบุตรชายสองคนที่กำลังเจ็บป่วย ซึ่งเลือดที่ได้จากบิดานั้นสามารถรักษาได้เพียงคนเดียวเท่านั้น หมายความว่าบิดาต้องเลือกคนใดคนหนึ่ง ปัญหาลักษณะนี้เองที่เรียกว่า ความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรม ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอทัศนะของนักคิดในอินเดียประกอบมี แนวคิดของปฏุกัจจายณะ แนวคิดของฮินดู พุทธ และเซน ว่ามีวิธีการจัดการกับความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรมอย่างไร

ในบทที่ 4 ผู้เขียนได้วิเคราะห์เรื่องกามารมณ์กับชีวิตที่ประเสริฐ โดยทั่วไปชีวิตที่ประเสริฐกับกามารมณ์เป็นเรื่องที่อยู่ฝั่งตรงกันข้ามกัน นักบวชในหลายศาสนาไม่สามารถสร้างครอบครัวได้เช่น เซน พุทธ คริสต์ เป็นต้น เพราะถือว่าการเป็นนักบวชกับกามารมณ์ไม่สามารถไปด้วยกันได้ กามารมณ์เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความหลุดพ้น แต่มีบางศาสนาเช่น ฮินดู อิสลาม ยูดาห์ มีทัศนะเกี่ยวกับกามารมณ์อีกแบบหนึ่งซึ่งถือว่าการกามารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ประเสริฐ เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ตั้งคำถามไว้ 3 ข้อ ดังนี้ (1) อะไรที่เรียกว่ากามารมณ์ (2) ทำไมมันจึงถูกใส่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ (3) กามารมณ์มีปัญหาอะไร ทำไมเราจึงมองกามารมณ์ด้วยทัศนะแบบนั้น ผู้เขียนพยายามตอบปัญหาทั้งสามข้อนี้ โดยได้นำแนวคิดของฮินดู พุทธ คริสต์ อิสลาม เซน เต๋า และนักปรัชญาบางท่านมาอธิบายว่ามีคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ในบทที่ 5 ผู้เขียนได้พูดถึงเหตุแห่งการเกิดขึ้นของศาสนาว่าเกิดมาจากความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่างที่มีอำนาจมากกว่ามนุษย์ เพื่อให้สิ่งที่มีอำนาจนั้นพอใจมนุษย์จึงทำการเซ่นไหว้บูชา ต่อมาเราเรียกสิ่งที่ถูกเซ่นไหว้ว่าพระเจ้า ผู้เขียนได้อธิบายแนวคิดเรื่องพระเจ้าในทัศนะของฮินดู และพัฒนาการของความเชื่อนี้ ถัดมาผู้เขียนได้นำแนวคิดของพุทธเจ้ามาวิจารณ์ว่าพระองค์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องพระเจ้าที่ฮินดูเชื่อถืออยู่ เพราะไม่มีใครเคยเห็นพระเจ้า เปรียบเหมือนชายหนุ่มที่เที่ยวโพกหนวดว่าชอบหญิงงามคนหนึ่ง แต่เมื่อมีคนถามว่า หญิงงามที่วานั้นชื่ออะไร อยู่ที่ไหน เป็นลูกเต้าของใคร คำตอบของชายคนนั้นคือ ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับหญิงที่ตนกล่าวถึง พระองค์บอกว่า ความเชื่อเรื่องพระเจ้าของชาวฮินดูเหมือนเรื่องราวชายหนุ่มคนนี้ ซึ่งไม่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้ ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตต่อคำวิจารณ์ของพุทธเจ้านี้ว่า พุทธเจ้าใช้แนวคิดที่ปัจจุบันเรียกว่า ประจักษ์นิยมที่ถือว่าความจริงต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส ไปวิจารณ์เรื่องพระเจ้าของฮินดู ซึ่งความจริงในทัศนะของฮินดูไม่ได้หมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ แต่ความจริงหมายถึงสิ่งที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้

ในบทที่ 6 ผู้เขียนได้พูดถึงเหตุผล และศาสนา โดยทั่วไปทั้งสองอย่างนี้มักจะถูกมองว่าอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกัน ศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธา และเหตุผลเป็นเรื่องของศาสตร์ต่าง ๆ แต่ในปรัชญาอินเดียผู้เขียนยืนยันว่าทั้งเหตุผล และศาสนาเป็นสิ่งที่เคียงคู่กันไป โดยให้เหตุผลว่า คำสอนของศาสนาในอินเดียมีหลักการสำคัญอย่างหนึ่งคือ เหตุกับผลต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของทุก

ศาสนา คือ ความหลุดพ้นออกจากทุกข์ทั้งปวง หลักการกับเป้าหมายต้องสอดคล้องกัน ตัวอย่างที่ผู้เขียนนำมาประกอบในการสนับสนุนข้อยืนยันนี้คือ การฝึกสมาธิในพุทธศาสนา ในอินเดียมีการฝึกสมาธิ 2 แบบคือ (1) สมาธิแบบลึกลับ (Mystic Meditation) เป็นสมาธิที่ต้องอาศัยบางสิ่งบางอย่างเป็นอารมณ์ซึ่งเป็นผลทำให้จิตสงบนิ่ง แต่ไม่สามารถทำให้จิตตื่นรู้และหลุดพ้นได้ (2) สมาธิแบบมีเหตุผลอธิบายได้ (Rationalistic Meditation) เป็นการฝึกจิตให้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง พุทธศาสนาถือว่าสมาธิแบบที่สองนี้เองที่ทำให้จิตหลุดพ้นได้ เพราะเห็นว่าความทุกข์ในชีวิตมนุษย์มีสาเหตุจากความไม่รู้ (อวิชชา) การฝึกสมาธิก็คือการกระทำอะไรบางอย่างกับจิตเพื่อให้เกิดความตื่นรู้

ในบทที่ 7 ผู้เขียนได้พูดถึงความรู้และความเชื่อ โดยทั่วไปทุกทฤษฎีมีหน้าที่สองอย่างคือ (1) อะไรคือความเป็นจริงของโลก (2) ความเป็นจริงที่ว่ามันมีเนื้อหาว่าอย่างไร ศาสนาคือหนึ่งในทฤษฎีที่พยายามแสวงหาคำตอบเรื่องความเป็นจริงของโลก แต่ศาสนาใช้ความเชื่อเป็นเครื่องมือในการตอบว่าอะไรเป็นอะไร ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา โดยได้ยกเอาเรื่องกาลิเลโอมาเป็นตัวอย่างท้ายที่สุด แม้ว่าแนวคิดกาลิเลโอจะถูกต้อน แต่เขาก็ถูกลงโทษเพราะอำนาจของศาสนจักร เมื่อมีปัญหาลักษณะนี้จึงก่อให้เกิดปรัชญาสาขาหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบว่าอะไรคือความรู้ที่น่าเชื่อถือ อะไรที่ไม่ใช่ความรู้ ผู้เขียนบอกว่า ในปรัชญาอินเดียมีทั้งความรู้และความเชื่อ ซึ่งอธิบายว่า ความรู้ในทัศนะของปรัชญาอินเดียเกิดมาจาก 5 แหล่งคือ การรับรู้ทางประสาทสัมผัส เหตุผล ศาสนบุคคล คัมภีร์ทางศาสนา และการหยั่งรู้ แต่สำหรับพุทธเจ้า พระองค์ยอมรับเพียงความรู้ที่เกิดจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น ส่วนที่เหลือสี่อย่างก็ถือว่าเป็นความรู้ แต่เรายังสงสัยได้ และนำมาประยุกต์ใช้อย่างระมัดระวัง

ในบทที่ 8 ผู้เขียนได้พูดถึงภาพรวมของปรัชญาอินเดียว่า เกิดมาจากศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ที่เป็นศาสนาเก่าแก่ที่สุดของอินเดีย เป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดาในฐานะผู้ก่อตั้ง แต่วิวัฒนาการมาพร้อมกับสังคมอินเดีย ต่อมาจึงเกิดศาสนาอื่นเช่น พุทธ และเชน ศาสนาที่เกิดขึ้นภายหลังนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการตั้งคำถามกับแนวคิดของศาสนาพราหมณ์นั่นเอง กล่าวโดยย่อ ปรัชญาอินเดียมี 4 สำนักคือ ฮินดู พุทธ เชน และจารวาก ผู้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่า คนที่สนใจศึกษาปรัชญาอินเดียมักจะเข้าใจว่า ฮินดูสอนว่าการทรมานตนให้ลำบากเป็นสิ่งที่ดี ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่าการทรมานตนเป็นข้อปฏิบัติที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่โลกสวรรค์ภายหลังความตาย แต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดเรื่องการทรมานตนเป็นข้อปฏิบัติของใครก็ตามที่ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์ในสังคมอินเดียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่คำสอนของฮินดูเท่านั้น ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติเชิงสังคมมากกว่าเป็นคำสอนทางศาสนา แต่การทรมานตนก็มีให้เห็นในแทบทุกศาสนาของอินเดียเช่น ฮินดู พุทธ และเชน ต่างกันเพียงความเข้มข้นของการปฏิบัติเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า การทรมานตนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนชีวิตที่ประเสริฐ (Holy Life)

ในบทที่ 9 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของศาสนาฮินดูว่า เป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า ซึ่งเบื้องต้นเชื่อว่าพระเจ้ามากมายที่สถิตอยู่ในธรรมชาติแต่มีเพียงสามองค์ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างรักษา และทำลายโลก ฮินดูถือว่าสังคมก็เปรียบเหมือนร่างกายมนุษย์ที่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ช่วยกันทำหน้าที่ของตนเองเพื่อให้ร่างกายดำเนินต่อไปได้ วรรณะสี่เปรียบเหมือนอวัยวะของสังคม วรรณะใดมีหน้าที่อย่างไรก็ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ถัดมา เป็นการนำเสนอแนวคิดหลังยุคพระเวทและอุปนิษัท โดยแบ่งออกเป็น 6 สำนัก กล่าวคือ นยายะ ไวเศศิกะ สาณขะ โยคะ มีมางสา และเวทานตะ ในยุคนี้



เชื่อว่าพระเจ้าองค์เดียว (One Being) เรียกว่า พรหมัน มีคุณสมบัติ 3 อย่างคือ มีวิญญูญาณ เป็นภาวะที่มีอยู่จริง และไม่มีรูปร่าง ส่วนพระเจ้าสามองค์ในยุคพระเวทและอุปนิษัทนั้นถูกทำให้กลายเป็นภาคแสดงของพรหมัน ในยุคปรัชญาทหสำนักนี้ แต่ละสำนักมีจุดเด่นเป็นของตนเอง ผู้เขียนพยายามอธิบายแนวคิดหลักของแต่ละสำนักว่ามีแนวคิดอย่างไรบ้าง พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ในบทที่ 10 ผู้เขียนได้วิเคราะห์ และให้เหตุผลโต้แย้งข้อกล่าวอ้างที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นนิกายหนึ่งของศาสนาฮินดู ผู้เขียนพยายามให้เหตุผลว่า ในฐานะที่เป็นชาวพุทธคนหนึ่ง การกล่าวอ้างในลักษณะนี้ก็พอรับได้ ไม่สำคัญว่าพุทธเจ้าเป็นฮินดูหรือเป็นอะไร แต่สำคัญตรงที่ว่าคำสอนสอนของพระองค์นั้นหลายอย่างไม่ปรากฏมีในฮินดู คำสอนที่ว่านั้น มีดังนี้ หนึ่ง-พุทธเจ้าเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ใช่เทพเจ้าหรือบุคคลที่ถูกเลือกโดยเทพเจ้า สอง-พระพุทเจ้าเป็นที่รู้จักกันดีว่าทรงระมัดระวังอย่างมากในการให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านสิ่งต่าง ๆ พระองค์ไม่ได้ยอมรับหรือปฏิเสธแนวคิดเรื่องพระเจ้าในศาสนาฮินดู สาม-ฮินดูจัดอยู่ในศาสนากลุ่มเทวนิยม แต่พุทธเป็นธรรมชาตินิยม ไม่เชื่อในพระเจ้าว่าเป็นผู้สร้างโลก แต่เชื่อว่ามีกฎธรรมบางอยู่เป็นสิ่งที่ควบคุมความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ

ในบทที่ 11 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของปรัชญาเซน และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพุทธและฮินดู โดยมีประเด็นหลักคือเรื่องจริยธรรม ระบบจริยธรรมของเซนเป็นอย่างไร มีความคล้ายคลึงกับระบบจริยธรรมของพุทธและฮินดูอย่างไรบ้าง เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นข้อแตกต่างของจริยธรรมทั้งสามศาสนา ในขณะที่เซนมองว่าร่างกายคือศรัตรูของวิญญูญาณ แต่พุทธกับฮินดูกลับมองว่า ร่างกายส่งเสริมให้จิตวิญญูญาณพบความหลุดพ้นได้ง่าย เพราะหากร่างกายไม่แข็งแรง จิตมักจะอ่อนแอไปด้วย ผู้เขียนบอกว่า สาเหตุที่พุทธ ฮินดู และเซนปฏิบัติต่อร่างกายแตกต่างกัน เป็นเพราะแนวคิดทางอภิปรัชญาแตกต่างกัน

ในบทที่ 12 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดจากราก โดยทั่วไป ปรัชญาอินเดียทุกสำนักมีความเชื่อเกี่ยวกับสังสารวัฏ แต่จากรากเชื่อเฉพาะความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น เรียกว่าปรัชญาวัถุนิยม ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดแบบวัถุนิยมนี้เองมาวิจารณ์แนวคิดศาสนาในประเด็นเหล่านี้คือ (1) ศาสนาคือยาฝิ่นที่ผู้สอนศาสนาใช้มอมเมาประชาชน (2) จริยธรรมไม่จำเป็นต้องอิงอยู่กับศาสนาเท่านั้น (3) นักวัถุนิยมเชื่อในศักยภาพของมนุษย์เท่านั้น ผู้ได้นำเอาเหตุผลฝ่ายศาสนา มาโต้แย้งว่า หากคิดแบบนักวัถุนิยมจะมีสักกี่คนที่มีความเข้มแข็งพอในการปฏิบัติจริยธรรมเพื่อนำตนให้พ้นทุกข์ เพราะหากเปรียบมนุษย์กับผู้สร้างถือว่าเรามีศักยภาพน้อยมาก ศาสนาทั้งหลายล้วนเชื่อว่าลำพังเพียงมนุษย์ไม่สามารถปลดปล่อยตนเองออกจากความทุกข์ได้ แต่จำเป็นต้องเดินตามกฎบางอย่างที่ธรรมชาติหรือพระเจ้าสร้างไว้แล้ว

ในบทที่ 13 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของพุทธศาสนาในยุคพุทธกาล และมองว่าพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นมีลักษณะเป็น Positivism ซึ่งมีทัศนะว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์และการสังเกต ในตอนต้นของบทนี้ผู้เขียนพยายามจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ว่า มีคุณค่าอย่างไร มีวิธีในการดำเนินงานในศาสตร์ของตนเองอย่างไร ถัดมา ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าของปรัชญาอินเดียว่ามีอะไรบ้าง คุณค่าที่ว่ามันมีคุณูปการต่อโลกสมัยใหม่อย่างไร โดยมีประเด็นหลักคือ เรื่องอภิปรัชญาที่ว่าด้วยกายกับจิตเป็นสิ่งเดียวกันหรือเป็นคนละสิ่ง จากนั้น จึงนำแนวคิดปรัชญาอินเดียสำนักต่าง ๆ และแนวคิดของนักปรัชญาสมัยใหม่บางคน มานำเสนอว่ามีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับปัญหานี้ สำหรับแนวคิดของพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นนั้น พุทธเจ้าไม่สนใจตอบ

คำถามทางอภิปรัชญา เพราะเห็นว่าไม่สามารถทำให้พ้นทุกข์ได้ แนวคิดของพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นจะไม่ยืนยันสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส คล้ายกับนักปรัชญากลุ่ม Positivists ที่ไม่ยืนยันสิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ของมนุษย์

ในบทที่ 14 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของศาสนาฮินดูว่าเป็นแนวคิดที่มาจากหลากหลายความเชื่อคล้ายกับศาสนายูดาห์ นักสังคมวิทยาด้านศาสนาบางคนถือว่าศาสนาเกิดขึ้นจากความทุกข์บางอย่างของผู้คน ศาสนาตระกูลยูดาห์เกิดจากชาวยิวที่ตกเป็นทาสของคนอียิปต์ ศาสนาฮินดูก็เกิดจากความทุกข์บางอย่างของคนอินเดีย ถัดมา ผู้เขียนได้อธิบายว่าศาสนาฮินดูเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีความเชื่ออะไรบ้างในยุคเริ่มแรก และยุคต่อมาได้มีพัฒนาการอย่างไร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้อธิบายเกี่ยวกับหลักการ 4 อย่างอันเป็นจุดหมายของชีวิตที่มีความสุข ผู้เขียนบอกว่า สิ่งที่ได้เรียนจากฮินดูคือศาสนาไม่ควรมีศูนย์กลางอำนาจแห่งความเชื่อ เมื่อไม่มีศูนย์กลางก็ไม่มีคำว่า ความเชื่อนี้เท่านั้นที่ถูกต้อง ความนั้นผิด หากเป็นเช่นนั้นศาสนาจะกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้คน และจะสามารถปรับตัวไปตามสภาพของสังคมได้เหมือนที่ศาสนาฮินดูยังคงอยู่กับสังคมอินเดียมาตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในบทที่ 15 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิด 2 ส่วนคือ หนึ่ง-ศาสนาเซน และระบบจริยธรรมที่เข้มข้น สอง-จารวากในฐานะที่เป็นศาสนา และการต่อต้านศาสนา ผู้เขียนเริ่มจากการอธิบายว่าเซนมีทัศนะอย่างไรระหว่างมนุษย์กับโลก ทัศนะที่ว่ามันแตกต่างจากพุทธกับฮินดูอย่างไร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำเสนอแนวคิดเรื่องญาณวิทยาของเซน ซึ่งมีเกณฑ์ 3 อย่างคือ (1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส (2) ความรู้เป็นสิ่งสัมผัส และ (3) ไม่มีใครสามารถกล่าวอ้างได้ว่าสิ่งที่ตนรับรู้มันจริงที่สุด ซึ่งจารวากก็คิดแบบเดียวกันนี้ เพราะถือว่าความจริงสมบูรณ์นั้นไม่มีอยู่จริง ผู้เขียนบอกว่าคุณูปการของจารวากคือการวิพากษ์วิจารณ์คำสอนศาสนาในแง่ที่ว่า การเผยแผ่ศาสนาต้องวางอยู่พื้นฐานของเหตุผลหรือปัญญา ไม่ใช่อาศัยศรัทธาเพียงอย่างเดียว

ข้อวิจารณ์

หลังจากได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ผู้วิจารณ์ขอเสนอประเด็นในการวิจารณ์ 2 อย่างคือ 1) รูปแบบการนำเสนอ 2) ด้านเนื้อหา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) รูปแบบการนำเสนอ ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีรูปแบบการนำเสนอที่ชัดเจน โดยผู้เขียนได้เริ่มจากการกล่าวถึงจุดประสงค์ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่าเขียนขึ้นเพื่ออะไร จากนั้น จึงกล่าวถึงคุณค่าของปรัชญาอินเดียว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปรัชญาตะวันตก แม้ว่าวิธีนำเสนอปรัชญาทั้งสองระบบจะไม่เหมือนกันก็ตาม ซึ่งส่วนนี้ถือว่าการกระตุ้นผู้อ่านให้เกิดความสนใจในปรัชญาอินเดียได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนได้แบ่งหนังสือออกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนมีบทย่อยสำหรับพูดถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับส่วนที่ 1 หนังสือได้พูดถึงปัญหาในปรัชญาอินเดียว่ามีอะไรบ้าง และปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักมีวิธีการจัดการปัญหาเหล่านั้นอย่างไร จากนั้น ในส่วนที่ 2 จึงนำเสนอเนื้อหาเฉพาะของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนัก ผู้วิจารณ์เห็นว่ารูปแบบการนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของปรัชญาอินเดียได้ในระดับหนึ่ง เมื่อเทียบกับหนังสือ A Sourcebook in Indian Philosophy เขียนโดย Sarvepalli Radhakrishnan และ Charles A. Moore ที่ฉายภาพรวมปรัชญาอินเดียได้อย่างชัดเจน มีการจัดเรียงลำดับก่อนหลังของความคิดปรัชญาอินเดีย โดย



เริ่มจากยุคพระเวท อุปนิษัท ยุคมหากาพย์ และยุคร่วมสมัยตามลำดับ ทำให้ผู้อ่านเห็นพัฒนาการทางความคิดปรัชญาอินเดียได้ไม่ยากนัก

แต่ในแง่การนำเสนอแนวคิดปรัชญาที่มีต่อปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ค่อนข้างชัดเจนว่า แต่ละสำนักมีจุดยืนอย่างไร ตัวอย่าง ในบทที่ 3 ที่ว่าด้วยความขัดแย้งทางจริยธรรมอันเป็นความขัดแย้งที่ไม่ว่าจะเลือกทางไหนก็ยังรู้สึกว่ามีบางอย่างที่ไม่เป็นธรรม แต่สำนักคิดในอินเดียก็มีวิธีในการจัดการกับปัญหาลักษณะนี้เป็นของตนเอง ซึ่งผู้เขียนจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) จัดการด้วยการลดทอนปัญหาทางจริยธรรมทุกอย่างให้เป็นปัญหาทางอภิปรัชญาซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าถูกหรือผิด 2) จัดการด้วยแนวคิดเรื่องหน้าที่ การทำตามหน้าที่คือการกระทำที่ถูกต้อง และ 3) จัดการด้วยการยอมรับความจริงที่ว่าโลกนี้คือภาวะแห่งความขัดแย้ง มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จะสังเกตเห็นว่า ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นจุดยืนของบรรดาสำนักรับปรัชญาอินเดียต่อปัญหาต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ตลอดทั้งเล่มได้ค่อนข้างชัดเจน

จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือ ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบ เป็นการยกประเด็นใดหนึ่งขึ้นมาเสนอแล้วชี้ให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวนั้นมีปัญหาอย่างไร จากนั้นจึงโต้แย้งไปที่ละประเด็น พร้อมทั้งให้เหตุผล และยกตัวอย่างประกอบ ถือว่าเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่มีการลำดับความสำคัญเป็นขั้นตอนผ่านข้อถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ ตัวอย่าง ในบทที่ 1 ที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดของนักคิดกลุ่มหนึ่งเรื่องการปฏิบัติต่อสัตว์ในฐานะเป็นเครื่องมือไปสู่ผลประโยชน์บางอย่างของมนุษย์ไม่ถือว่าผิดจริยธรรม เพราะถือว่า 1) สัตว์ไม่มีสำนึกในความเป็นตัวเอง 2) สัตว์ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม และ 3) มนุษย์ไม่มีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนที่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเสนอแนวคิดนี้เสร็จแล้ว จึงนำแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยมาโต้แย้ง โดยเฉพาะแนวคิดของสามศาสนาที่เกิดในอินเดียคือฮินดู พุทธ และเชน โดยการชี้ให้เห็นว่าเหตุผลทั้งสามข้อที่กล่าวมานั้นมีจุดแข็งและจุดอ่อนอย่างไร พร้อมทั้งแสดงทัศนะของตนร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่านำเสนอได้อย่างเป็นระเบียบ มีการเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาว่าอะไรควรมาก่อน อะไรมาทีหลัง ทำให้เนื้อหาไม่วกวน อ่านเข้าใจง่าย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์เห็นว่า การนำเสนอและการโต้แย้งบางประเด็นนั้นมีเนื้อหามากเกินไป บางจุดกว่าจะเข้าประเด็นที่กำลังพูดถึง ผู้อ่านก็ลืมประเด็นหลักไปแล้ว ทำให้ยากแก่การประมวลผล ตัวอย่าง ในบทที่ 13 ที่ว่าด้วยพุทธศาสนายุคพุทธกาล ซึ่งผู้เขียนเริ่มต้นบทนี้ด้วยการพยายามจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ ศาสตร์ทั้งสามมีวิธีการดำเนินงานอย่างไร ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นการตีกรอบการนำเสนอที่กว้างเกินไป ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านสับสนในประเด็นที่ผู้เขียนตั้งใจอยากนำเสนออีกเป็นได้

2) ด้านเนื้อหา ผู้วิจารณ์มีทัศนะเกี่ยวกับด้านเนื้อหาของหนังสือ Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction นี้ 2 ด้าน ดังนี้

ก. การนำเสนอประเด็นเนื้อหา ในส่วนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ (1) เนื้อหาหลัก และ (2) เนื้อหารอง สำหรับในส่วนเนื้อหาหลักผู้เขียนได้เริ่มจากการพูดถึงปัญหาต่าง ๆ ในปรัชญาอินเดียว่ามีอะไรบ้างเช่น ปัญหาเรื่องมนุษย์และสัตว์ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไร ความหมายของชีวิต อะไรคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมาย ความอิหลักอิเลื่อทางศีลธรรม เราควรตัดสินใจอย่างไร เมื่อเกิดความอิหลักอิเลื่อทางศีลธรรม ขึ้นเป็นต้น จะสังเกตเห็นว่าเนื้อหาในส่วนนี้เป็นการกระตุ้น

แนวคิดของผู้อ่านให้หันมาสนใจแนวคิดของปรัชญาอินเดียในแง่ที่ว่า จะมีคำตอบหรือวิธีจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อย่างไร สำหรับส่วนต่อมาเป็นการอธิบายถึงเนื้อหาของปรัชญาแต่ละสำนักว่ามีแนวคิดพื้นฐานอะไรบ้าง ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของปรัชญา 4 สำนักคือ ฮินดู พุทธ เซน และจาร์วาก จากนั้น ในส่วนสุดท้าย เป็นการวิเคราะห์ปรัชญาทั้ง 4 สำนักนี้ และชี้ให้เห็นว่าปรัชญาสำนักนั้น ๆ มีลักษณะพิเศษอย่างไร เช่น การมองว่าศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่เกิดมาจากหลากหลายความเชื่อ แต่ไม่มีศูนย์อำนาจแห่งความเชื่อ ทำให้ฮินดูสามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมอินเดียมาจนถึงปัจจุบันได้ การมองว่าพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นมีลักษณะเป็น Positivism ซึ่งมีทัศนะว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์และการสังเกต การมองว่าศาสนาเซนเป็นศาสนาที่มีระบบจริยธรรมที่เข้มข้นกว่าสำนักอื่นในอินเดีย การมองจาร์วากในฐานะที่เป็นศาสนา และการต่อต้านศาสนาเป็นต้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าการนำเสนอประเด็นเนื้อหาในลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ (1) ปรัชญาอินเดียไม่ได้มีเนื้อเฉพาะส่วนที่เป็นเรื่องลึกลับเท่านั้น (2) หลายปัญหาที่คนอินเดียถกเถียงกันในอดีตก็ยังไม่มียคำตอบที่ชัดเจนมาจนถึงปัจจุบัน (3) เห็นภาพรวมปรัชญาอินเดียว่าในยุคหนึ่งคนสนใจศึกษาเรื่องอะไรบ้าง

สำหรับเนื้อหารอง หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเพิ่มเติมในบางจุดที่เห็นว่าจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในประเด็นนั้น ๆ ชัดเจนขึ้น เช่น การอธิบายคำศัพท์เฉพาะไว้ในรูปของเชิงอรรถเช่น The Pali canon, Human beings, Catholic nun and Buddhist nun เป็นต้น นอกจากนี้ แต่ละบทยังได้ใส่รูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่กำลังพูดถึงไว้ด้วย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในประเด็นนั้นมากขึ้น

ข. ด้านภาษา ผู้เขียนได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการอธิบายประเด็นต่าง ๆ โดยเขียนเป็นประโยคสั้น ๆ ส่วนมากใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน เช่น In the case of being human, we know: “Who am I,” and we know further: “It is me perceiving the world,” and we know more: “I have some objectives in living a life” อาจจะมีบ้างที่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการหรือศัพท์เฉพาะ แต่ก็น้อยมาก เมื่อใดก็ตามที่ใช้ศัพท์เฉพาะ ผู้เขียนได้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายความว่าอย่างไร ยกตัวอย่าง ในบทที่ 7 ที่พูดถึงนักคิดตะวันตกบางคนเห็นว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบมนุษยนิยม (Humanistic Religion) จากนั้น ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของมนุษยนิยม (Humanistic) ว่าในที่นี้ใช้เพื่อเทียบกับเทวนิยม (Theistic) เท่านั้น เพราะคำว่า Humanistic โดยทั่วไปหมายถึง แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่มีความหมายว่า มนุษย์มีศักยภาพเพียงพอในการพิจารณาว่าอะไรถูกอะไรผิดด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพระเจ้า ผู้เขียนสรุปประเด็นนี้ว่า การบอกว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบมนุษยนิยม อาจจะไม่ถูกต้องซะทีเดียว เพราะในแง่หนึ่งพุทธศาสนาก็สอนเรื่องกฎธรรมชาติดึงซึ่งทำหน้าที่คล้ายกับพระเจ้าในศาสนาเทวนิยม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนจะใช้ศัพท์ง่ายที่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาที่ลึกซึ้ง บางประเด็นอาจจะเป็นเรื่องเข้าใจยากสำหรับคนทั่วไปหากอ่านงานต้นฉบับของแนวคิดนั้นโดยตรง โดยเฉพาะงานเขียนต้นฉบับที่เป็นคัมภีร์ทางศาสนา แต่เมื่อผู้เขียนนำมาถ่ายทอดด้วยภาษาของตนจึงทำให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น การอธิบายเรื่องสัญญาตาฏณสองอย่างที่มีมนุษย์ และสัตว์มีเหมือนกันคือ รู้สึกว่ามีตัว “ฉัน” และ “ของฉัน” เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดวรรคตอน และใช้เครื่องหมายต่าง ๆ ที่มีความหมายทางภาษาก็ทำให้เข้าใจในประเด็นที่ผู้เขียนกำลังนำเสนอได้ง่ายขึ้น



สรุปและคำแนะนำ

ผู้วิจารณ์ขอสรุปว่า หนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาปรัชญาอินเดีย เพราะผู้เขียนได้แสดงเนื้อหาอันเป็นสาระหลักของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักมาไว้ในหนังสือเล่มนี้ เช่น แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของปรัชญาอินเดียได้ดีขึ้น พร้อมกันนี้ยังได้ชี้ให้เห็นลักษณะของปรัชญาอินเดียว่าไม่ใช่เพียงการเล่นเกมทางความคิดเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าทางใดก็ตาม ทั้ง ปรัชญา และวิถีชีวิตคือสิ่งเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้อ่านยังจะได้เห็นการวิเคราะห์ การยกตัวอย่าง และการโต้แย้งในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้เขียนแสดงไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเห็นระเบียบวิธีในการทำงานทางปรัชญา (Philosophize) อีกด้วย อนึ่ง สิ่งที่ทำให้หนังสือเล่มนี้น่าสนใจก็คือ สามารถอ่านให้เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะผู้เขียนใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ถึงจะมีคำศัพท์ทางวิชาการบ้าง แต่น้อยมาก ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปสนใจศึกษาปรัชญาอินเดีย

เอกสารอ้างอิง

- Radhakrishnan, S. & Moore, C. A. (1967). *A Sourcebook in Indian Philosophy*. 6th Ed.. Newjersey: Princeton University Press.
- Somporn Promta. (2011). *Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.